

УДК 350.02

Шаптала Сергій Олександрович*Громадська організація “Центр воєнної стратегії і технологій”**Київ, Україна**e-mail: smokliak@ukr.net**ORCID: 0000-0002-0348-4050***Коваль Володимир Валерійович***кандидат військових наук, старший науковий співробітник**Громадська організація “Центр воєнної стратегії і технологій”**Київ, Україна**e-mail: vladimerkoval69@gmail.com,**ORCID: 0000-0002-6209-6779***Семененко Олег Михайлович***доктор військових наук, професор заступник начальника Центрального науково-дослідного інституту**Збройних Сил України з наукової роботи**Київ, Україна**e-mail: aosemenenko@ukr.net**ORCID: 0000-0001-6477-3414*

ПРОКСІ-ОПЕРАЦІЇ У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ПРИРОДА, ПРИНЦИПИ ТА ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ

***Анотація.** Актуальність дослідження обумовлена зростанням ролі проксі-операцій у сучасних конфліктах, зокрема в умовах триваючої російсько-української війни, що набуває ознак гібридної та асиметричної війни. Проксі-дії російської федерації проти України через недержавних або маріонеткових акторів створюють суттєві виклики для національної безпеки та міжнародної стабільності. Метою статті є системне осмислення природи проксі-операцій, формулювання принципів їх підготовки та реалізації, а також визначення показників оцінювання їх ефективності. У дослідженні застосовано методи аналізу та синтезу, порівняльно-історичний підхід, системний аналіз та метод ієрархій Сааті для ранжування показників оцінювання ефективності проксі-операцій. Серед основних результатів: уточнене визначення понять “проксі-операція” та “проксі-війна”, сформульовано базові принципи проведення проксі-операцій, запропоновано систему ключових показників оцінювання ефективності проксі-операцій та розраховано їх вагові коефіцієнти в загальний показник оцінювання ефективності проксі-операцій. Матеріали статті будуть корисними фахівцям у сфері національної безпеки, стратегічних комунікацій, військової справи, аналітикам, спеціалістам міжнародних відносин та науковцям з галузі політичних та військових наук.*

***Ключові слова:** проксі-операції, проксі-війна, гібридна війна, російсько-українська війна, стратегічна дестабілізація, асиметричні дії, інформаційно-психологічний вплив, держави-спонсори, недержавні актори, оцінка ефективності, оцінювання ефективності, національна та воєнна безпека держави.*

Вступ

Постановка проблеми. Російсько-українська війна, що триває з 2014 року та набула повномасштабного характеру з лютого 2022 року, демонструє еволюцію сучасного збройного протистояння, у якому проксі-операції займають дедалі важливіше місце [1–3]. Росія активно використовує непрямі форми впливу, делегуючи частину воєнно-політичних, інформаційних та підливних функцій проксі-акторам – незаконним збройним формуванням, приватним військовим компаніям, маріонетковим адміністраціям на окупованих територіях, а також пов'язаним із нею структурам у суміжних державах [4–7].

До основних ознак проксі-направленості у триваючій війні можна віднести: застосування рф маріонеткових формувань на тимчасово окупованих територіях (так звані “армії ДНР/ЛНР”, “добровольчі батальйони”), що виконують функції бойових підрозділів під російським командуванням; застосування під час бойових дій військовослужбовців інших країн в якості проксі-сил; інформаційні операції, які реалізуються через підконтрольні медіа, “незалежних експертів” та онлайн-мережі за межами рф; залучення іноземних найманців та приватних військових компаній (зокрема “Вагнер”) як інструментів досягнення стратегічних цілей без прямої участі регулярних збройних сил рф; підтримка внутрішніх деструктивних елементів в Україні з метою дестабілізації ситуації, підриву довіри до влади та створення соціальної напруги. Усе це свідчить про високий рівень адаптації російської воєнної стратегії до проксі-формату ведення війни, що дозволяє агресору діяти під прикриттям, мінімізуючи політичні та репутаційні втрати, водночас підтримуючи сталий рівень загрози для української державності. До основних ризиків подальшого розвитку проксі-формату у триваючій російсько-українській війні можна віднести: масштабування конфлікту через нові проксі-канали – зокрема, активізацію проросійських елементів у суміжних регіонах (Білорусь, Придністров'я, Балкани); посилення гібридної складової за рахунок синергії між проксі-силами, інформаційно-психологічними операціями та кібератаками; розмивання відповідальності агресора, що ускладнює міжнародне реагування, зокрема в юридичній площині (воєнні злочини, відповідальність за агресію); можлива імітація проксі-операцій з боку інших держав або акторів, які зацікавлені в дестабілізації регіону або прагнуть послабити Україну через непряме втручання.

У такому контексті дослідження природи, принципів та показників ефективності проксі-операцій є виключно важливим не лише для глибшого розуміння характеру сучасної війни, але й для формування національної моделі реагування та випереджаючих стратегій протидії новітнім загрозам. Крім того, це відкриває перспективу для формування власних асиметричних рішень у сфері національної безпеки, оборони та зовнішньої політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень, публікацій та низки документів присвячених тематиці статті [1–17], свідчить про те, що в сучасних геополітичних умовах розвитку світу проблематика дослідження теорії проксі-війн та гібридних війн, а також розвитку форм і способів їх ведення набирає сьогодні обертів.

Проксі-війна є терміном, який описує війну чи конфлікт між двома або більше державами, де конфліктні сторони не ведуть безпосередньої війни одна з одною, але використовують повстанців, місцеві фракції або інші держави як “проксі” для боротьби за свої інтереси. Проксі-війни можуть мати різні форми, включаючи надання військової підтримки, постачання зброї, фінансування або політичну підтримку [4], [6], [8], [13], [17].

Поняття “проскі-війна” походить від англійського терміну “проху war” і використовується для опису конфліктів, в яких дві або більше суперечливих сторін ведуть бойові дії через посередництво третьої сторони. Ідея використання посередників у війнах не є новою і була використана протягом історії. Україна сьогодні є найбільшим у світі за

ую історію 21-го століття полігоном апробації технологій ведення проксі-війн та гібридних війн.

Однак, поняття “проксі-війна” отримало широке визнання у політології та міжнародних відносинах в другій половині XX століття. Вважається, що цей термін був вперше використаний американським політологом Джорджем Кеннаном у його статті “The Sources of Soviet Conduct”, опублікованій в 1947 році. У цій статті Кеннан використав термін “проху war” для опису конфлікту між США і Радянським Союзом, в якому обидві сторони ведуть змагання через підтримку регіональних союзників.

Аналізуючи зазначене можна сказати, що сьогодні принцип глобального проксі-протистояння між цими гравцями також працює, але за останні декілька десятиріч відбулася трансформація як основних гравців цього протистояння, так і геополітичної обстановки навколо них [10–17]. Сьогодні вже не можна точно сказати, яка країна почала першою застосовувати проксі-війну, оскільки цей підхід був використаний в різних конфліктах по всьому світу. Проте, відомими проксі-війнами можна назвати, наприклад, залучення США та Радянського Союзу до конфліктів у В’єтнамі (1955-1975) та Афганістані (1979-1989), де обидві суперечливі сторони підтримували військові операції своїх союзників, також елементи проксі-війни прослідковуються у гібридній війні Росії проти України.

Проксі-війна і гібридна війна – це два різні концепти, які описують різні типи конфліктів. Аналіз особливостей розв’язання та ведення цих видів війн дозволяє сформулювати їх основні відмінності та елементи схожості (табл. 1).

Треба зазначити, що у гібридній війні можуть брати участь як державні актори, так і недержавні суб’єкти, такі як терористичні групи або кіберзлочинці. Мотивація для ведення гібридної війни може бути різною – від досягнення геополітичних цілей та контролю над регіоном до дестабілізації противника, залучення його ресурсів та відволікання від інших проблем. У свою чергу, проксі-війна, як правило, відбувається між двома суперечливими силами або блоками країн, які прагнуть розширити свої сфери впливу або захистити свої інтереси. У цьому випадку вони підтримують повірені сили, які ведуть воєнні дії в їхньому інтересі, часто на території третіх країн. Проксі-війна може бути спрямована на досягнення конкретних територіальних, політичних або стратегічних цілей. У структурі таких війн ключову роль відіграють проксі-операції – цілеспрямовані дії, що здійснюються через довірених акторів або підконтрольні структури, які формально не пов’язані з державою-спонсором. Ці операції можуть охоплювати широкий спектр активних дій: від збройної боротьби й диверсій до інформаційно-психологічного впливу, економічного тиску або кібератак.

Вони дозволяють досягати цілей опосередковано, знижуючи політичну відповідальність, легітимізуючи втручання через місцеві сили або структури, та водночас створюючи враження внутрішнього конфлікту, а не зовнішньої агресії.

Таблиця 1

Особливості проксі-війн та гібридних війн

Проксі-війна	Гібридна війна
Визначення	
Проксі-війна – це конфлікт між двома або більше суперечливими силами, в якому конфліктуючі сторони не ведуть прямої війни одна з одною, але підтримують проксі-сили (довірені сторони або повстанці), які ведуть бойові дії за їхнього імені	Гібридна війна – це новітня концепція ведення конфліктів, яка поєднує різні засоби і методи війни, включаючи військові, політичні, економічні, інформаційні та кібернетичні впливи. Головна особливість гібридної війни полягає в тому, що вона спрямована на досягнення своїх цілей не тільки шляхом військових операцій, але і за допомогою некінцевих комбінацій стратегій, які

	включають політичний та економічний тиск, дезінформацію, кібератаки, саботаж, гібридні та неklasичні військові дії, фінансову дестабілізацію та інші методи
Основна ідея та направленість війни	
Основна ідея полягає в тому, що проксі-сили воюють від імені своїх спонсорів, отримуючи підтримку, зброю, фінансову допомогу та інші ресурси. Проксі-війни можуть відбуватися в різних форматах, наприклад, через фінансову підтримку, постачання зброї, навчання бойових одиниць, розгортання військових консультантів або навіть пряме втручання у вигляді обмежених військових операцій. Головна мета проксі-війни – це протистояння між впливовими силами через своїх повірених агентів	Гібридна війна спрямована на підрив внутрішньої стабільності, зміну геополітичного статусу, домінування у військовій, економічній або політичній сфері, а також на досягнення своїх цілей без повної прямої війни. Головною метою гібридної війни є досягнення стратегічної переваги і зміна політичного ландшафту на свою користь. У гібридній війні часто використовуються інформаційні операції та пропаганда для маніпулювання громадською думкою та створення дезінформації, щоб підірвати довіру до влади або створити внутрішні конфлікти. Кібератаки і хакерські атаки також можуть бути складовою гібридної війни, спрямованою на зруйнування інформаційних систем, економічних структур або критичних інфраструктур противника
Приклади	
Конфлікти в Афганістані (1979-1989), В'єтнамі (1955-1975), Сирії (з 2011 року), частково Україна активізація з 2000 року до теперішнього часу	Перша та друга війна в Чечні, конфлікт в Грузії 2008 року, анексія Криму та конфлікт на сході України, конфлікт в Сирії
№	Відмінності між війнами
1	Основна відмінність між проксі-війною і гібридною війною полягає у тому, що проксі-війна передбачає ведення бойових дій через повірені сили, тоді як гібридна війна – це комплексна стратегія, яка використовує різні засоби, включаючи військові та не військові, для досягнення своїх політичних і стратегічних цілей
2	Важлива відмінність між проксі-війною і гібридною війною полягає у мотивації та залучених сторонах. У проксі-війні основні сторони конфлікту можуть бути двома великими державами або блоками країн, які підтримують своїх повірених сил в боротьбі один з одним
3	Проксі-війна зазвичай передбачає ведення бойових дій через повірених сил, тоді як гібридна війна використовує широкий спектр інструментів та методів, які можуть включати проксі-війну, але йдуть далеко за її межі, залежно від стратегічних цілей та можливостей сторін конфлікту
4	Проксі-війна зазвичай передбачає ведення війни через повірені сили, підтримані суперечливими силами. У гібридній війні використовуються різноманітні інструменти та методи, включаючи військові, політичні, економічні, інформаційні та кібернетичні впливи, з метою досягнення стратегічної переваги та зміни політичного ландшафту
Висновок за результатами аналізу теоретичних особливостей війн	
Проксі-війна та гібридна війна – це два різні підходи до ведення конфліктів. Важливо зауважити, що проксі-війна може бути складовою частиною гібридної війни. Наприклад, в рамках гібридної війни одна сторона може підтримувати проксі-сили як	

один із засобів впливу та ведення конфлікту. Гібридна війна може включати кілька проксі-воєн, але також використовувати інші методи впливу та дестабілізації. Загалом, проксі-війна та гібридна війна представляють дві різні стратегії конфлікту, які можуть використовуватися державами або суб'єктами для досягнення своїх цілей. У практичному застосуванні складно розділити проксі-війну і гібридну війну, оскільки вони можуть переплітатися та використовуватися разом в рамках одного конфлікту. Наприклад, гібридна війна може починатися з використання проксі-сил для початкової дестабілізації ситуації, а потім розширюватися за допомогою інших методів та інструментів

Метою статті є системне осмислення природи проксі-операцій, формулювання принципів їх підготовки та реалізації, а також визначення показників оцінювання їх ефективності.

Виклад основного матеріалу

Проксі-операції (проксі-війни) – це форма непрямого збройного конфлікту, в якій одна або декілька держав чи недержавних акторів використовують третіх осіб (інших держав, нерегулярні збройні формування, приватні військові компанії тощо) для досягнення власних стратегічних цілей, уникаючи прямого залучення до бойових дій.

Проксі-операція відноситься до ситуації, коли одна країна або організація залучає третю сторону (проксі) для виконання військових або політичних дій в іншій країні або регіоні. Ця третя сторона може бути незалежною місцевою групою, повстанцями, національними арміями або іншими військовими формуваннями. Головна ідея проксі-операції полягає в тому, що основний актор хоче зберегти свою позицію та невидимість, використовуючи проксі для впливу на конфлікт.

Проксі-війна, з іншого боку, є формою конфлікту, в якій дві або більше суперечливих сторін ведуть бойові дії через проксі, замість прямого воєнного протистояння. Це означає, що сторони не ведуть прямого військового конфлікту одна з одною, але використовують проксі-сили для бойових дій від їх імені. Це можуть бути локальні військові формування, групи повстанців, національні армії або наймані сили.

Основна відмінність між проксі-війною і проксі-операцією полягає у характері конфлікту. Проксі-війна передбачає безпосередню воєнну боротьбу між проксі-силами, які діють від імені своїх спонсорів. У проксі-операції, зворотньо, проксі виконують завдання агента або інструменту для досягнення цілей спонсора, але можуть уникати прямого зіткнення з противником.

Проксі-війна і проксі-операція мають спільний зв'язок у тому, що обидві концепції передбачають використання проксі для досягнення політичних, воєнних або стратегічних цілей спонсора. У обох випадках проксі виступають як посередники, що здійснюють дії в інтересах своїх спонсорів. Важливою відмінністю є те, що проксі-війна зазвичай передбачає відкриту війну або збройний конфлікт, під час як проксі-операція може включати різноманітні види діяльності, такі як розвідка, підпільна діяльність, фінансова підтримка, політичні маніпуляції та інші форми впливу. Зв'язок між проксі-війною і проксі-операцією полягає у тому, що в обох випадках використовуються проксі для впливу на конфлікт або ситуацію. Проксі діють від імені своїх спонсорів, що надає їм певну ступінь захисту або невидимості. У обох випадках використовуються проксі-сили, щоб здійснити вплив без прямого протистояння спонсорів. Однак, варто зауважити, що терміни “проксі-війна” і “проксі-операція” можуть мати різні варіації в термінології та використовуватися в різних контекстах, особливо в політичному та військовому дискурсі, а також проксі-війна і проксі-операція можуть мати різні мотивації та цілі.

Проксі-війна зазвичай спонукається політичними, ідеологічними або територіальними конфліктами між державами або групами. У таких війнах проксі-сили діють від імені своїх спонсорів, проводять бойові дії, воюють, підтримують бойовиків або повстанців у іншій країні або регіоні. Прикладом проксі-війни може бути конфлікт у Сирії, де різні зовнішні сили підтримують протистояння місцевих угруповань. З іншого боку, проксі-операція може охоплювати широкий спектр дій, які необов'язково пов'язані з війною або збройними конфліктами. Це можуть бути розвідувальні операції, економічні санкції, політичні маніпуляції, спеціальні операції, фінансова підтримка або навіть кібератаки. Проксі-операції часто використовуються для досягнення політичних або геостратегічних цілей, зміни режиму, контролю над ресурсами або впливу на геополітичну ситуацію в певному регіоні. Важливо зазначити, що проксі-війна і проксі-операція можуть мати серйозні наслідки для безпеки, стабільності та геополітичного розвитку регіону, а також можуть впливати на міжнародні відносини. Однак, рівень прозорості та відкритості проксі-дій може варіювати в залежності від конкретної обстановки.

Природа проксі-операцій визначається *асиметричністю*, *багатошаровістю*, *гнучкістю* та *гібридністю*. Вони можуть охоплювати не лише бойові дії, а й інформаційні кампанії, підривну діяльність, економічний тиск, культурний вплив, кібероперації.

Основними принципами проведення проксі-операцій можна визначити:

непряме ведення та маскування участі (plausible deniability). Проксі-операція будується так, щоб зовнішній актор мав змогу заперечити або приховати свою участь у конфлікті, що забезпечує зниження ризиків прямої ескалації або міжнародних санкцій;

делегування функцій збройного впливу. Дії із застосуванням сили передаються нерегулярним формуванням, найманцям, кримінальним або радикальним структурам, які діють у визначених координатах інтересів держави-спонсора;

асиметричність і економічна ефективність. Проксі-операції дозволяють досягати значних стратегічних ефектів при мінімізації прямих витрат. Вони особливо ефективні для країн із обмеженими ресурсами або тих, хто хоче уникати відкритих конфліктів;

гнучкість і адаптивність. Проксі-сили швидко адаптуються до змін на театрі воєнних дій, часто не обмежені нормами міжнародного права, що дає змогу діяти нестандартно, творчо й без жорсткої централізації;

комплексний (гібридний) характер. Проксі-операції поєднуються з інформаційно-психологічним впливом, економічним тиском, політичним шантажем та дипломатичними маніпуляціями;

контроль і керованість проксі-сили. Ефективність проксі-операції залежить від здатності зберігати оперативний і стратегічний контроль над діями проксі-сили, водночас уникаючи надмірної автономізації;

маніпулятивне використання легітимності. Проксі-структури можуть прикриватися “національним визвольним рухом”, “боротьбою за права”, “захистом місцевого населення” тощо – для введення в оману міжнародної спільноти.

Нижче представлено систематизований перелік основних показників оцінювання ефективності проксі-операцій (табл. 2), які дають змогу комплексно охарактеризувати досягнення стратегічних цілей держави-спонсора, рівень прихованості та витрат, а також вплив на противника та стійкість самої проксі-сили.

Таблиця 2

Основні показники оцінювання ефективності проксі-операцій

Показник	Визначення та зміст	Напрямок застосування
Досягнення стратегічних цілей основного актора	Ступінь, до якого проксі-операція забезпечує реалізацію політичних, військових, економічних або	Оцінка успішності реалізації геополітичної стратегії без прямого військового

	інформаційних інтересів замовника (держави-спонсора)	втручання
Ступінь відриву від відповідальності (deniability)	Міра, у якій замовник проксі-операції може заперечувати свою причетність до конфлікту або уникати відповідальності на міжнародній арені	Аналіз юридичних і політичних наслідків для держави-спонсора
Рівень витрат для держави-спонсора	Сукупність ресурсів (фінансових, військових, дипломатичних), які витрачаються на підтримку проксі-сили	Порівняння економічної ефективності проксі-операції з альтернативними формами збройного втручання
Тривалість та стійкість проксі-сили	Здатність проксі-структури тривалий час підтримувати активність, зберігати боєздатність та політичну лояльність	Аналіз життєздатності операції у довгостроковій перспективі
Вплив на противника (дестабілізація, виснаження)	Рівень зниження обороноздатності, політичної стабільності або економічного потенціалу держави-противника	Вимірювання стратегічного ефекту на цільову державу або альянс
Рівень внутрішньої та міжнародної легітимності проксі-сили	Ступінь, до якого проксі-сила визнається легітимною серед місцевого населення та міжнародних акторів	Визначення потенціалу проксі-структури до автономного політичного існування чи інтеграції у політичний ландшафт
Рівень інформаційно-психологічного впливу	Ефективність використання проксі-структур для формування потрібного нарративу, дезорієнтації суспільства або деморалізації сил противника	Вимірювання ефективності інформаційних кампаній у поєднанні з військовими діями
Рівень залежності проксі-сили від держави-спонсора	Наскільки проксі-сила є контрольованою, керованою та залежною у плані ресурсів, рішень і дій	Аналіз ризиків автономізації проксі-структур або їх переходу під контроль інших акторів
Можливість масштабування або перенесення моделі	Чи може дана проксі-модель бути відтвореною в інших регіонах або сценаріях конфлікту	Стратегічне планування довгострокових конфліктів та зон впливу

З використанням методу аналізу ієрархій Сааті було здійснено попарне порівняння показників, проведено нормалізацію значень і розраховано ваги (вклад кожного показника) у загальну оцінку ефективності проведення проксі-операції (табл. 3). Результати дозволяють визначити пріоритетність окремих аспектів при плануванні, аналізі та оцінці подібних операцій. Табл. 3 є прикладом узагальненої середньої матриці попарних порівнянь. Оцінювання проводилося групою із восьми експертів, які є спеціалістами за напрямом застосування Збройних Сил України.

Таблиця 3

Узагальнена матриця попарних порівнянь

	Досягнення стратегічних цілей	Ступінь відриву	Рівень витрат	Тривалість проксі	Вплив на противника	Легітимність проксі	ІП-вплив	Залежність проксі	Масштабованість
Досягнення стратегічних цілей	1,000	2,745	4,507	3,320	2,798	3,911	2,821	5,291	4,730
Ступінь відриву	0,364	1,000	1,186	1,377	1,059	1,320	2,804	1,738	1,540
Рівень витрат	0,222	0,843	1,000	5,010	4,842	5,486	1,140	5,192	1,770
Тривалість проксі	0,301	0,726	0,200	1,000	4,422	3,161	1,260	1,267	3,183
Вплив на противника	0,357	0,944	0,207	0,226	1,000	2,487	1,144	2,017	1,896
Легітимність проксі	0,256	0,758	0,182	0,316	0,402	1,000	1,218	1,189	1,252
Інформаційно-психологічний вплив	0,355	0,357	0,877	0,794	0,874	0,821	1,000	2,262	2,564
Залежність проксі	0,189	0,575	0,193	0,789	0,496	0,841	0,442	1,000	0,620
Масштабованість	0,211	0,649	0,565	0,314	0,527	0,798	0,390	1,613	1,000

У табл. 4 наведено приклад нормованої матриці, нормовану оцінку вкладу показників у загальну оцінку ефективності проведення проксі-операції (рис. 1) та визначено рейтинг цих показників у загальній визначеній групі.

Таблиця 4

Нормалізована матриця (вектори пріоритетів (ваги))

№	Показник	Вага	Рейтинг
1	Досягнення стратегічних цілей основного актора	0,216	1
2	Рівень витрат для держави-спонсора	0,153	2
3	Тривалість та стійкість проксі-сили	0,113	3
4	Вплив на противника (дестабілізація, виснаження)	0,111	4
5	Інформаційно-психологічний вплив	0,103	5
6	Ступінь відриву від відповідальності (deniability)	0,087	6
7	Рівень внутрішньої та міжнародної легітимності проксі-сили	0,075	7
8	Масштабованість або перенесення моделі	0,072	8
9	Рівень залежності проксі-сили від держави-спонсора	0,069	9

Рис. 1. Нормовані оцінки вкладу показників у загальну оцінку ефективності проведення проксі-операції

Проведені розрахунки показують, що найвищу вагу (0,216) отримав критерій “Досягнення стратегічних цілей основного актора”, що логічно, бо успішність проксі-війни визначається її здатністю реалізувати стратегічні інтереси спонсора. Друге місце займає “Рівень витрат” (0,153) також має високу вагу, бо проксі-війна приваблива, якщо дозволяє досягати цілей із мінімальними затратами. Третє та четверте місце займають показники “Тривалість та стійкість проксі-сили” (0,113) та “Вплив на противника” (0,111) – ці показники важливі з погляду довготривалості ефекту та виснаження супротивника. Показник “Інформаційно-психологічний вплив” (0,103) – підтверджує, що проксі-війна – це не лише про збройну боротьбу, а й про медійні та психоемоційні кампанії. Найменше значення мають “Залежність проксі” (0,069) та “Масштабованість моделі” (0,072), що може вказувати на їхню другорядну важливість або складність досягнення автономії.

Висновки

Отже, проксі-операції – це форма *непрямого воєнного втручання*, у якій держава або недержавний актор використовує третю сторону (проксі-силу) для досягнення власних стратегічних цілей, уникаючи відкритої участі у збройному конфлікті. У класичному вигляді проксі-віна є *опосередкованим конфліктом*, де зовнішній актор делегує функції насильства, впливу або дестабілізації іншому виконавцю, часто – незаконному чи нерегулярному. Проксі-операції, як ключовий інструмент сучасної гібридної та асиметричної війни, дедалі більше впливають на перебіг збройних конфліктів, зокрема у контексті російсько-української війни. Їхня суть полягає у використанні державами-спонсорами опосередкованих сил для досягнення власних стратегічних цілей із мінімальними ризиками прямої ескалації чи міжнародної відповідальності. У межах дослідження було проаналізовано природу проксі-операцій, визначено їх основні принципи, а також сформовано систему з ключових показників оцінювання ефективності таких операцій. Застосування методу Сааті дозволило ранжувати ці показники та визначити їхній відносний внесок у загальну оцінку успішності проксі-операцій. Найвищу вагу отримали показники досягнення стратегічних цілей, рівень витрат стійкість і тривалість проксі-операції, що відображає домінування стратегічної доцільності й прихованості у сучасній проксі-практиці.

Матеріали дослідження можуть бути використані як методологічна основа для підготовки фахівців у сфері національної безпеки, стратегічного планування, протидії гібридним загрозам і проведення воєнно-політичного та стратегічного аналізу. Урахування сформульованих підходів дозволить Україні не лише ефективніше

ідентифікувати та нейтралізовувати проксі-дії супротивника, а й у разі необхідності застосовувати проксі-інструменти як елемент власної стратегії стримування та асиметричної відповіді.

Список літератури

1. Девід Ігнатіус. Таємне планування, завдяки якому Білий дім був на крок попереду Росії. www.washingtonpost.com. Вашингтон Пост. Архів оригіналу за 27 травня 2022.
2. Soldiers, Separatists, Sanctions: A Timeline of the Russia-Ukraine Crisis. 24 лютого 2022. Архів оригіналу за 25 лютого 2022.
3. Fears Moscow plans to encircle and threaten Kyiv – as it happened. *The Guardian* (брит.). 25 лютого 2022. ISSN 0261-3077.
4. Бочарніков В.П., Свешніков С.В. (). Погляди на характер сучасних воєнних конфліктів. *Наука і оборона*. 2017. № 1. С. 3–8.
5. Tafotie J.R., Idahosa S.O. Conflicts in Africa and major powers: proxy wars, zones of influence or provocative instability. *Вестник РУДН. Серія: Международные отношения*. 2016. Т. 16. № 3. С. 451–460.
6. Mumford A. *Proxy Warfare (War and Conflict in the Modern World)*. Cambridge: Polity Press, 2013. P. 22, 46–48.
7. Liang Qiao, Wang Xiangsui. “Unrestricted Warfare”: Assumptions on War and Tactics in the Age of Globalization. Beijing, 1999. P. 6, 12.
8. Семененко О., Водчиць О., Толлок П., Митченко С., Гетьман А., Тарасов О. Основні теоретичні та практичні аспекти ведення проксі-війн та гібридних війн у сучасному глобальному геополітичному та безпековому середовищі: історія, теорія, практика, форми та методи, досвід для України. *Соціальний розвиток і безпека*. 2023. № 13 (3). С. 1–23. URL: <https://doi.org/10.33445/sds.2023.13.3.1>
9. Микрюков В.Ю. Прокси-война. Научно-исследовательский центр проблем национальной безопасности, 2015. URL: <http://nic-pnb.ru/analytics/proksi-vojna/>.
10. Hongwei Li. Seven Balls Can't Fall: The World Order Reconstruction Under the Geopolitics' Perspective. *International and Public Affairs*. 2018. Vol. 2. № 4. P. 83–84.
11. Czernin F. Versailles. The Forces, Events and Personalities that Shaped the Treaty. Putnam. 1964.
12. Dormandy X. Afghanistan's Proxy War. *The Boston Globe*, 2007, 16 Feb. URL: <https://www.belfercenter.org/publication/afghanistans-proxy-war>.
13. Раткин Л.С. Отказоустойчивость энергетики и “откатоустойчивость” экономики: как противостоят прокси-войнам? *Инвестиции в России*. 2018. № 12 (287). С. 43–46.
14. Князева М. Что такое гибридная война? ИА REGNUM, 2018. URL: <https://regnum.ru/news/2421809.html>.
15. Lucas E. The New Cold War: How the Kremlin Menaces Both Russia and the West. L., 2009.
16. Semenenko O., Ostapet O., Romanchenko O., Onofriychuk P., Moskalenko I., Dobrovolska L. Modern features of formation and development of the resource management system in the Armed Forces of Ukraine. *Journal of Scientific Papers “Social Development and Security”*. 2021. № 11 (2). P. 125–140. DOI: 10.33445/sds.2021.11.2.13.
17. Горбулін В. Гібридна війна як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. URL: www.niss.gov.ua/public/File/2015book/012315Gorbulyn.pdf.